

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ РОБОТА МУЗЕЇВ

План:

1. Освітні моделі музею.
2. Музейна педагогіка.
3. Концептуальні засади музейної педагогіки в контексті трансформації соціальної ролі музеїв.

Література:

1. Алексійчук О. Музейна педагогіка як засіб опанування школярами курсу «Мистецтво». URL: file:///D:/Download/Pedagog_visnik_Podil%20%204-14-17-1.pdf
2. Бондарець О. В. Освітні моделі музею та специфіка освітньої діяльності на сучасному етапі. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/d830672e-02fe-49fd-ac80-b77eaf594f36/content>
3. Музейна педагогіка в науковій освіті : монографія / ред. кол.: С. О. Довгий, О. М. Топузов, В. А. Бітаєв та ін. ; за наук. ред. С. О. Довгого. Київ : Національний центр «Мала академія наук України», 2020. 334 с.

Освітні моделі музею

Таблиця. Динаміка освітніх моделей музею

Етапи	Освітні моделі музею	Терміни, що визначають характер роботи з аудиторією	Основні форми роботи з аудиторією
1870–1890-ті – середина 1920-х	просвітницька	«культурно-просвітницька робота», «позашкільна освіта»	екскурсії, лекції
1920–1950-ті	політизована	«політико-просвітницька робота», «масова робота»	екскурсії, лекції, організація культпоходів, участь у формуванні агітпотягів, агітпароплавів, агітавтомобілів, проведення «краєзнавчих п'ятиденок» з улаштуванням на місцях «куточків краєзнавця», виступи з радіодоповідями та кінолекціями, створення стаціонарних та пересувних виставок тощо [12, с. 294–295]
1960-ті – середина 1980-х	інформативна	«науково-просвітницька робота», «ідейно-виховна робота»	екскурсії по експозиції, виставках, відкритому зберіганні фондів та позамузейних пам'яток; лекції; консультації; тематичні вечори; конкурси, вікторини; робота гуртків, клубів і т. п.; музейні уроки та індивідуальні письмові завдання; науково-допоміжні кабінети при музеях; комплексні масові заходи; пересувні форми роботи [9]
кінець 1980-х – донині	комунікативна	«культурно-освітня діяльність / музейна педагогіка»	традиційні форми (екскурсії, лекції, консультації, музейні гуртки, студії, клуби та ін.), часто з елементами інтерактиву; музейні свята; рольові ігри. <i>Популярні форми: майстер-класи, уроки живопису або музейні пленери, квести та театралізовані квести, інтелектуальні турніри, воркшопи, музейні фестивалі, кінопокази, інтерактив із фолловерами (конкурси та ін.)</i>

Музейна педагогіка

Одним із завдань музейної педагогіки є створення умов для активізації діяльності учнів у музейному просторі, уроків у музеї тощо. Музей є унікальним типом закладів, який, вирішуючи проблему допоміжної діяльності учнів, дозволяє здійснити наступне:

- у процесі допоміжної діяльності формувати і розвивати емоційні, інтелектуальні, діяльнісні, мотиваційні, вольові якості особистості;
- формувати ціннісні орієнтації педагога та школярів, а також досвід соціальних відносин між учнями.

Учні потребують отримання не тільки аргументованих, але й емоційно насичених знань. Освітні завдання предмета «Мистецтво» можуть бути успішно реалізовані під час проведення уроку в музеї. Така форма роботи має свої специфічні особливості – педагог при проведенні

уроку в музеї включає в його структуру ті ж основні освітні компоненти, з відмінністю в одному – основним джерелом інформації тут виступають пам'ятки історії та культури, представлені в експозиції, а не тільки розповідь учителя.

Уроки можуть реалізовуватися у межах різних проектів, що передбачають безпосереднє проведення тематичних інтегрованих занять на базі експозицій у музеях, організації екскурсій, інтелектуальних та рольових ігор тощо.

Уроки в музеї ґрунтуються на засадах особистісно орієнтованого й розвивального навчання. Це сприяє ефективному засвоєнню учнями культурно-мистецької спадщини у процесі їх залучення до сфери художнього сприймання світу; виховує національну свідомість; стимулює зацікавленість видатними особистостями і творчими постатями української та світової культури. Відтак уроки в музеї є поетапним процесом пізнання крізь призму музейного середовища. Вони є своєрідною моделлю інтерактивного навчання, яка відповідає такій схемі:

- вступ;
- пояснення теми заняття (у процесі взаємодії педагога з науковим співробітником музею);
- адаптація опорних знань (на основі взаємодії педагога з учнями-експертами);
- сприймання теми й відтворення нових знань (діалог наукового співробітника музею зі школярами);
- підсумок уроку (із застосуванням усних і письмових форм роботи);
- домашнє завдання.

Заняття, проведені на базі музеїв, повинні співпадати з темами навчальної програми. На такому уроці самоосвіта виступає у формі самостійної розробки опорних точок маршруту, який спочатку проводиться педагогом. Кінцевим результатом є вміння кожного учня провести захоплюючу екскурсію за власним варіантом маршруту в імпровізаційній формі.

Проведення таких уроків має певні труднощі. Наприклад, додаткового вирішення потребують саме такі організаційні питання, як встановлення контакту з адміністрацією музею, узгодження шкільного розкладу з урахуванням затрат часу на дорогу.

При розгляді музейної педагогіки, її можливостей в освітньому, виховному процесах передусім необхідно розглянути модель взаємодії «навчальний заклад-музей», оскільки доцільно використовувати потенціал цього унікального закладу. Зародження і становлення моделі «навчальний заклад-музей» почалось на межі XIX та XX століть. Деяким музеям у закладах загальної середньої освіти вдалось не тільки зберегтись в умовах нового часу, але і продовжити активну діяльність.

Крім цього, музей у навчальному закладі повинен виконувати свої основні функції: науково-документальну, дослідницьку, освітню, а також бути центром науково-методичної, дослідно-експериментальної діяльності всього колективу навчального закладу.

Концептуальні засади музейної педагогіки в контексті трансформації соціальної ролі музеїв

Музей акумулює величезну кількість інформації, яка часто не зовсім доречно й відповідно до віку доходить до його відвідувачів, особливо молодшого віку. Це спричинює певну кризу, виходом з якої стає «нове переформатування музею» як багатофункціонального інституту для подолання культурних і політичних суперечностей, нерівності в суспільстві завдяки діалогу та освіті відвідувачів, поширенню ідей культурної багатоманітності, взаємодії освіти та культури, «людини культури» (90-ті рр. XX ст. - поч. XXI ст.). Не в останню чергу завдяки ідеям М. Бахтіна музей усе більше починають розглядати як місце культурно-історичного діалогу, у межах якого відбувається пошук нових форм спілкування з дітьми, утворюючи комунікативну модель в роботі з дитячою аудиторією.

У зазначеному контексті важливим є звернення до музейної комунікації, яка дає змогу розглядати музей з таких позицій:

- наявності в музейного закладу певної ніші в інформаційному просторі, що передбачає наявність серед пріоритетів відповідно організованої роботи з відвідувачами, поряд з реалізацією функцій накопичення, збереження та трансляції культурних цінностей;

- поширення сучасних форм взаємодії музею з відвідувачем з огляду на їх актуальність, співвіднесеність з рівнем розвитку суспільства, зокрема щодо відповідності запитів відвідувача із змістовою, ціннісною характеристикою музейних предметів (коли запити глядачів позитивно впливають на створення образів);

- цікаве та якісне експонування предметів, що стимулює музей постійно перебувати «в русі», розробляти нові виставки, способи комунікації з відвідувачами, подання інформації; більш цілісні та контекстні технології створення експозиції; програми, розраховані на різні групи, залежно від віку або рівня підготовки сприйняття інформації;

- певна доступність фондів для дистанційного ознайомлення та роботи;

- позиціонування себе в культурному просторі міста, країни, світу, адже музей має завжди бути відомим та актуальним для різних людей.

Дослідники зазначають, що новації в музейній практиці, що розпочалися в другій половині ХХ ст., створили відповідні умови для формування принципово нової парадигми музейної науки. Зокрема, ці новації сприяли формуванню концепції музею як цілком самостійного способу моделювання різних феноменів соціальної історії та культури, що має великі інформаційні, пізнавальні та комунікативні можливості.

На думку польської вченої К. Гайди, у сучасних умовах музейна педагогіка та освіта в музеї перестають бути лише доповненням до шкільної освіти й стають самі по собі цінністю або музейною візитівкою. Найчастіше це трапляється тоді, коли педагоги прагнуть, щоби музей став повноцінним

закладом культури.

У зв'язку з цим дослідниця виокремлює такі п'ять практичних елементів нового підходу щодо розуміння музейної педагогіки з позиції вчителя-практика:

- поняття музейної педагогіки має щоразу ширший контекст і починає стосуватися не лише навчання й виховання дітей та молоді, суто шкільної освіти, а й усе частіше використовуватися в освіті дорослих та літніх людей, людей з особливими потребами, стаючи елементом арт-терапії;

- цей вид освіти не лише підтримує школи та відбувається в робочі дні, а також багатократно у вихідні, набуваючи форм регулярних зустрічей та стаючи важливим елементом післядипломної (неформальної) освіти. Музейні педагоги підкреслюють більшу ефективність циклових занять, коли учень повертається до класу, поступово розширюючи знання. Такими циклами можуть керувати музейні педагоги спільно з вчителями. У той же час одноразовий візит до музею більше трактують як проведення вільного часу, ніж елемент процесу навчання;

- музейна педагогіка нерозривно пов'язана із видавничою діяльністю, адже часто музейні педагоги та вчителі спільно або окремо готують сценарії уроків та дидактичні матеріали;

- застосування музейної педагогіки часто супроводжується широкою культурною програмою — зустрічами з артистами, концертами, театральними виставами тощо;

- музейна педагогіка не обмежується мистецькими заходами в едукативному залі або в процесі мандрівки експозицією — вона передбачає застосування активних методів навчання та емоцій учнів. Останнім часом дослідження засвідчують суттєві зміни в оцінці ролі та функцій музейної педагогіки в умовах сьогодення в контексті трансформації соціальної ролі музеїв. Зокрема, можна погодитися із твердженнями провідних науковців, що:

- музейна педагогіка вийшла за межі дескриптивно-прагматичного опису форм і методів взаємодії музею з відвідувачем, будучи значущим компонентом комунікаційної діяльності музею, що визначає його соціальну місію, інструментом реалізації його культурно-освітнього потенціалу, а сучасні вчені й практики фокусують свою увагу на переосмисленні та розширенні її меж;

- основна частина музейних відвідувачів стає його «адептами» через пережиті емоції, адже традиційний для музейної педагогіки наратив сьогодні трансформується завдяки технології «storytelling» («мистецтво розповідання історій»);

- різні форми музейно-педагогічної діяльності проводять з урахуванням психолого-педагогічних характеристик й очікувань відвідувачів, для чого активно застосовують методи театралізації, вільних асоціацій, діалогічного спілкування, стимулювання діяльності,

спрямованої на вироблення в аудиторії самостійних висновків, особистісного підходу до інтерпретації та емоційного переживання фактів та подій;

- широке застосування в просторі музею технік експресії, аранжування колірної гами, досягнень оптики та акустики створює унікальні можливості перетворення єдиного концептуально-художнього задуму в предметно-просторове середовище, у межах якого синтезується та передається візуальна, вербальна, електронна, символічна й інша історико-культурна та художня інформація• впровадження мультимедіа створює нову естетику музейного простору, покликану формувати психологічну доступність музею й таким чином забезпечувати відвідуваність музею, який з храму науки і культури перетворився на багатофункціональний центр, що задовольняє потреби як масового глядача, так і глядача-знавця. Це передбачає постійний аналіз поведінки, психології, особливостей сприйняття масового споживача музейних послуг і вироблення ефективних методів взаємодії з різними категоріями відвідувачів для збереження високого інституційного статусу музею;

- у межах культурно-освітньої роботи музей усе більше орієнтується на широкого користувача, приділяючи пріоритетну увагу актуальним соціально-економічним, екологічним, а також конфесійним питанням, що істотно змінює форми презентації спадщини та методи роботи з відвідувачами, акцентуючи увагу на «живому спілкуванні»;

- музей усе більше сприймають як експерта, який просуває методологію та приваблює учнів знаннями, а не нав'язує односторонні знання. Ця нова роль відповідає напрямкові, у якому на сьогодні працюють наукові музеї та центри: від наукової грамотності та суспільного розуміння науки до формування особистісного сенсу й залучення громадськості до науки та досліджень.